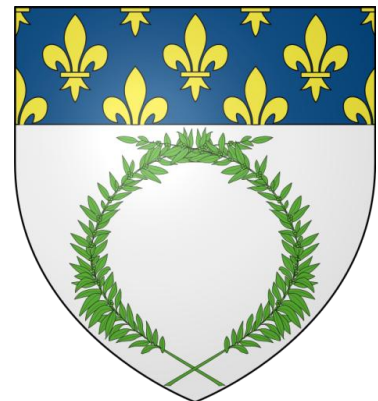

Tartu meistrivõistlused mälumängus – TÜMK - 30.11.2016

AJALUGU

1. See 371 eKr toimunud lahing teebalaste juhitud Boiootia Liiga ja Sparta vahel on ajalukku läinud esimese maismaalahinguna, mille täisjõududes spartalased kaotasid. Suur roll selles oli teebalaste juhi Epaminondase ebatraditsioonilisel lahingutaktikal. Kui traditsiooniliselt paigutati oma parimad mehed ja suurimad jõud faalanksi paremale tiivale, siis Epaminondas paigutas need vasakule, tekitades spartalaste eliitüksuste vastu suure ülekaalu. Lahingus hukkus spartalaste juht Kleombrotos ning Sparta kaotas jäädavalt oma hegemoonia kui suurim sõjaline jõud Kreeka maismaal. **Mis lahing?**
2. See geokronoloogiline ajastu vastab ajavahemikule 419,2...358,9 miljonit aastat tagasi ning seda on nimetatud ka "kalade ajastuks", kuna kalad jõudsid siis märkimisväärse mitmekesisuseni. Maismaale ilmusid esimesed seemnetega taimed ja hakkasid tekkima soontaimemetsad. Neljajalgsete eellased hakkasid kuival maal tasapisi kõndima. Maal eksisteerisid Gondwana hiidmanner lõunas, Siberi manner põhjas ning nende kahe vahele hakkas tekkima väike Eurameerika manner. **Mis ajastu?**
3. Selle majandusliku kontseptsiooni kasutuselevõtt jääb 17. sajandi keskpaika, kui William Petty lõi selle maaomanike ebaõiglase maksustamise kaitseks Inglismaa ja Hollandi vahelise sõjalise konflikti aegadel. Mudelit arendas veel samal sajandil edasi ka Charles Davenant. Tänapäevase kontseptsiooniga tuli 1934. aastal välja juudi päritolu teadlane Simon Kuznets. Pärast 1944. aastal toimunud Bretton Woodsi konverentsi sai selle kasutamine üldlevinuks. Tänapäeval peetakse kontseptsiooni senisel kujul aga aegunuks. **Millest on jutt?**
4. Näete ühe Põhja-Prantsusmaa ligi 200 000 elanikuga linna vapikilpi. Sümbolika sellel viitab, et see oli Prantsusmaa kuningate traditsiooniline kroonimiskoht. Linna katedraalis asetses püha anum koos võidmissalviga, mida kasutati nende ametissepühitsemiseks. Legendi kohaselt olevat selle sinna toimetanud Püha Vaim valge tuvi kujul Chlodovechi ristimiseks aastal 496. **Millise linnaga tegemist?**

5.

Pildil olev John Nance Garner pidas küsitavat ametit aastatel 1933-1941. Oma ameti kohta jagus tal vähe häid sõnu, pigem vastupidi. Nimelt nimetas ta seda ametiks, mis ei ole „väärt isegi pangetäit kuuma kustki” ja sellesse astumine oli „kõige kuradi lollim viga, mis ma eales olen teinud”. **Mis ametit küsitav meesterahvas pidas?**

POPKULTUUR

6. Prantsuse koomiksikunstnik Laurent Chabosy on tuntud koomiksitate "La Mouche" ning "Kapat ja Zösky" autorina, millest mõlemast on tehtud ka multifilmiseeriad. Oma kummalise pseudonüümivaliku kohta on ta öelnud: "Ma tahtsin perekonnanimena kasutada mõne linna nime, aga Lewis Bordeaux või Lewis Toulouse ei kõlanud hästi". Mingil põhjusel otsustas mees valida pseudonüümiks hoopis 177 000 elanikuga linna, kus asub maailma põhjapoolseim trammiliin. Lisaks on linna rekordiliselt 24 korral riigi meistriks tulnud jalgpallimeeskond tööandjaks ka ühele eesti pallurile. **Mis pseudonüüm?**
7. Pildil nähtav 40-aastane näitlejanna on tuntud sarjadest "Kontor" ja "Parks and Recreation" ning mänginud filmides "Kallis oled, vana", "Sotsiaalvõrgustik" ja "Muppetid". Tema 42-aastane õde Kidada oli kihlatud räppar Tupac Shakuriga. Nende isal on aga Grammy nominatsioone peaaegu sama palju kui õdedel vanust kahe peale kokku. **Mis on nende ühine perekonnanimi?**
-
8. See mobiilne stuudio sai alguse 1968. aastal, kui üks tuntud bänd tundis, et aitab eelnevalt broneeritud üheksast viieni stuudioaegadest ja võiks hoopis lindistada igalpool mujal, olgu selleks hotell või maamõis. Selle abil on sündinud mitmed rokiklassikud, olgu siin kohal nimetatud Led Zeppelini kolmas ja neljas album ning Deep Purple „Machine Head“. Vihjeks niipalju, et sellise mobiilse stuudio idee autoriks ja asjaajaks oli pianist Ian Stewart. Praegu asub stuudio Calgary ühes muuseumis. **Millise ansambli nime see stuudio kannab?**
9. 2012. aastal jõudis kinodesse ulmefilm „Prometheus“. Majanduslikult üsna kasumlikuks osutunud filmis võis näha selliseid tippnäitlejaid nagu Noomi Rapace, Michael Fassbender, Guy Pearce, Idris Elba, Logan Marshall-Green ja Charlize Theron. Projekti edu polnud üllatav, sest tegemist nn eellooga tuntud ulmefilmide sarjale. Tuleval aastal on tulemas „Prometheusele“ ka järg. **Mis ulmekate sarjast on jutt?**
10. "Taskunoamees" ("Swiss Army Man") on kahtlemata üks kummalisemaid sel aastal kinodes jooksnud filme. Kuulete katkendit filmi soundtrackilt, milles kaldale uhitud laipa kehastav Daniel Radcliffe laulab meile ühe maailmakuulsa filmi tunnusmeloodiat, mille autoriks on John Williams. **Mis filmi?**

LOODUS

11. Pildil olev taim (*Leonurus cardiaca*) on huulõieliste sugukonda südamerohu perekonda kuuluv mitmeaastane rohttaim. Taim kasvab kuni 120 cm kõrguseks. Tugevad varred on kandilised ning kaetud pikkade valgete karvadega, mis annab taimale valge üldmulje. Kahvatu-roosad õied puhkevad lehtede kaenlasse koondunud õisikutes. Õitseb juulist septembrini. Taim on kasutatud südamelihaste põletiku, kõrgvererõhutõve, krampide, epilepsia, halvatus, peaaajupõrutuse, unetuse, mao- ja kaksteistsõrmiku haavandite, kroonilise alkoholismi jm. Nimi koosneb kahest osast, millest üks on nagu arvata südamerohi. Sinna ette käib aga liitena ühete koduloomade nimetus mitmuses. **Kelle südamerohuga on niisiis tegemist?**

12. Mauretaania territooriumil Sahara kõrbes asub ligikaudu 50 kilomeetrise läbimõõduga mitmest ringist koosnev pinnavorm, mis on saanud astronautide jaoks oluliseks maamärgiks. Ühe teooria kohaselt on see meteoriidi kraater, kuid kivimikihtide uurimine näitas, et see ei pruugi õige olla. Teine teooria väidab, et see tekkis ainult vulkaanilise tegevuse tagajärjel. Viimase teooria järgi tekkis see niinimetatud silm erinevatel aegadel paljastunud kivimitest, millest osa on tardkivimid ning mida lihvitud teatud suunas puhunud tuuled ja ka harva kõrbes sadav vihm. **Millega on tegu?**

13.

Tegemist on teraviljahübriidiga, mille emastaim on nisu ja isastaim rukis ning tema nimetus on kombinatsioon vanemate ladinakeelsetest nimedest. Taimes on üritatud ühendada nisu saagivõimet ja kvaliteeti rukki vastupidavusega, esialgu söödaviljana, kuid tänapäeval kohati ka inimtoiduks. Olemas on nii suvi- kui talivormid, Eestis kasvatatakse viimaseid, sest suvevormide jaoks on meie suved lühikesed ja päikesevaesed. **Millest on jutt?**

14. Küsime lihapruuni värvusega poolväärisikivi, millele punaka värvuse annavad rauaühendid. Kivi tuntumad leiukohad on Indias, Siberis, Saksamaal ja Brasiilias. See kivi on tuntud ammustest aegadest saati näiteks kasutati Tooma ajal seda graveeritud gemmide tegemiseks ning Vana-Egiptuses valmistati sellest skarabeus. Ka prohvet Muhammadi pitser oleval kujutanud endast just graveeritud selle kivimiga hõbesõrmust. Esoteerikud hindavad seda kivi tänaselgi päeval, sest paljude muude omaduste juures suutvat ta sisendada oma kandjale optimismit, suurendada vastupidavust ja sallivust, julgust oma sisehäält usaldada. Sel kivil oleval soojendav ja rahustav toime. **Mis kivi?**

15. Küsime lindu, kelle keskmine eluiga on kolm aastat ja keda Eestis pesitseb umbes 200-300 tuhat paari (talvel isegi kuni 1,2 miljonit lindu.) Esimesed tõestused linnukõne olemasolust arvatakse tulevat just sellelt linnult – tänavu avalikustatud uuringu tulemused kinnitavad, et just neil lindudel on sarnaselt inimestele kasutusel süntaks, nad kasutavad omavahelises suhtluses sagedasti „tsi-tsi“ või „tsi-tsi-tsiiii“ stroofe, mis omakorda koosnevad erinevatest häälsustest. Kuigi meist enamik tunneb selle linnu ühte häälsust, on tema laulust tuvastatud umbes 40 erinevat variatsiooni. On kindlaks tehtud ka, et need isalinnud, kelle laulul on rohkem variatsioone, on pesitsemisel edukamad kui teised linnud. **Kes?**

MAAILM

16. Afganistani ja Pakistani piir 2430 kilomeetrit pikk. See on piir mida loomulikult Afganistan ei taha tunnustada, sest teisele poole piiri jääb palju puštusid, Afgaanimaa suurima rahvuse esindajat. See supp keedeti kokku 1893. aastal. Selle piiri või liini leppisid kokku Afgaani emiir Abdur Rahman Khan ja küsitavale nime andnud sir Mortimer **Mis nime all seda piiri tuntakse?**
17. Püha Jaani ehk siis Sint-Jansi liignime kandev Brüsseli linnaosa on viimastel aastatel võitnud kurikuulsust kui islamiterroristide lemmikpesana. Siit on välja kasvanud kurjamid, kes on osalenud 2004. aasta Madriidi pommipanekutest või aastatagusest Pariisi terrorirünnakust. Tartu suurune koht on Belgia pealinna osa alates 13. sajandist. Tööstusrajoonina ehk väikse-Manchesterina on ta võlunud alati väljast tulijaid, olgu nad Belgia vaesematest osadest, mujalt Euroopast või siis Aafrikast ja moslemimaadest. **Mis linnaosast on jutt?**
18. Soengustiil, kus pea aetakse külgedelt paljaks ja keskele jäetakse hari, on oma nime saanud ühe indiaani hõimu järgi – kuigi nood väidetavalt mitte ei püganud pea külgi, vaid kitkusid seal juuksed välja. Mis hõimust on jutt?

19.

Küsimine külastest Austrias, mis paljudes edetabelites kannab tiitlit "Maailma ilusaim järveäärne küla". Selle Ülem-Austria liidumaa edelanurgas asuva küla piirkonna on UNESCO võtnud maailmapärandi nimekirja ning hiinlased on teinud sellest identse koopia Lõuna-Hiina Guangdongi provintsi. Küla on kitsuke, majad on nii tihedalt koos, et paljudele pääseb läbi vaid järve poolt ning tänavad kulgevad sageli läbi pööningute. Külakese üks veidramaid paiku on Beinhausi kabel, kus hoitakse üle 1200 lillemuustrilise inimkolju. Nimelt viidi kümme aastat pärast matmist, kui laip oli lagunenu, kadunukese säilmed kirikusse, tegemaks ruumi järgmisele kirstule. Küla kohal on asunud arvatavasti vanim soolakaevandus maailmas, kust soola on transporditud ka Läänemere äärde. Mis küla?

20. Esitaja ja helilooja?

TEADUS JA TEHNIKA

21. Elektronegatiivsus on dimensioonita suurus, mis iseloomustab aatomi suhtelist võimet siduda endaga molekulis või keemilises ühendis elektrone. Kokkuleppeliselt võetakse ühikuks liitiumi aatomi elektronegatiivsus, mis võrdub ühega. Kogu skaala jääb vahemikku 0,7 (frantsium) - 3,98 (raud). Skaala on nimetatud mehe järgi, kes selle 1932. aastal välja pakkus. Olgu öeldud, et elu jooksul oli mehel asja ka erinevatesse Skandinaavia riikidesse. **Mis skaala?**
22. See termin tähendab kreeka keeles välja lõigatud või tahutat. Sellega tähistatakse piiblis sisalduvaid jutustusi või kõnesid, mis moodustavad omaette terviku suuremas raamjutustuses või piibli kontekstis – ehk siis jumalateenistusel etteloetavat ja jutluse aluseks võetavat piiblikohta. Kui sellele lisada aga üks täht, saame me seadeldise, mille väidetavalt olevat leiutanud Johannes Gutenberg, et aidata palverändureid Aacheni usupidustusel, kuid enamasti leiab kasutust militaarvallas. **Nimeta termin!**
Kahe punkti jaoks tuleb siiski kirja panna religiooniga seotud mõiste.
23. **Kuidas nimetakse Austria füüsiku järgi nime saanud lainepikkuse muutust lainepikkusega võrdeliste laineallika kiirusega vaateleja suhtes?** Ehk rongi lähenedes heli kõrgus kasvab, aga pärast möödumist väheneb. Selle abil saab radaris võrrelda objekti kiirust.
24. **Kuidas nimetatakse matemaatikas teisiti arvu 144 või 12x12 või tosin tosinat?** Eestis leidub samanimeline ärimees ja kirjanik.
25. See välkpostiteenus sai alguse 1. aprillil 2004 ja alguses sai endale kontot luua mõne kontoomaniku kutse kaudu. Üldisele avalikkusele sai päris vabaks kasutamiseks 7. veebruaril 2007. Konto mahutavust on kasutajal võimalik tõsta 25 gigabaidini. Saadaval on 72 keeles, teenuse loojaks on Paul Buchheit. Kasutajaid üle miljardi. **Mis välkpostiteenus?**

VARIA

26. Kuigi muusikaajalugu tundvad inimesed peaksid seda kooki pärinevaks ühest teisest Euroopa riigist, on küsitav paljude lemmikkook pärit Rootsist. Kook ise kujutab endast mahlast keeksi põhja ning selle peal olevat krõbedat mandlikatet. Loomulikult võib kooki valmistada niimoodi, et sellele lisatakse õunu, rabarberit vms. **Mis kook?**

27. Jaak Joala laul „Vildist kübar“ on kaver Procol Harumi 1967. aasta loost, mille pealkiri viitab tõepoolest teatud tüüpi viltkübarale. See kübaratüüp on oma nime saanud ühe Hesseni linna (Bad) järgi, mida külastanud Inglise kuningas Edward VII tõi selle moena kaasa Inglismaale. Samanimelise linna leiame ka Saarimaalt ja kui linna nime tähe võrra muuta, on tulemuseks eelpoolnimetatutest märksa tuntum linn. **Nimeta see laul/kübar/linn!**

28.

Selles stiilis rõivaste maania alguseks võib pidada aastat 1947, kui Dior juhtis tähelepanu naiste puusadele. Ta tegi seda taljekõrgusele kinnitatud krookesse tõmmatud seelikulaadse lühikese satsiga. Aastakümnete jooksul on see stiil olnud varjusurmas, kuid nüüd teinud tagasituleku igapäevamoodi. Seda on oma loomingus kasutanud paljud nimekad moemajad, kuid nüüdseks on odavbrändide kaudu kättesaadav kõigile naistele. Seda võib näha nii kleitide, seelikute kui ka jakkide ja pluuside küljes, sest arvatakse, et see sobib nii kitsa kui laia puusaga naisele. **Millega on tegu?**

29. Küsime ainet, mittemetalli, mis 1930. aastatel arvati toksiliste mikroelementide hulka, seda peeti isegi arseenist mürgisemaks. 1959. aastal tõdeti, et see aine on tähtis immuunsüsteemi komponent ning ka tänapäeval peetakse selle aine puudust sagedaste haigestumiste põhjuseks, sest see aine kaitseb organismi immuunsüsteemi nõrgendavate vabade radikaalide tekitavate kahjustuste eest. Organism ise seda ainet ei sünteesi, vaid peab selle saama toiduga. Seda ainet leidub enim näiteks õllepärmis, kalades, krevettides, tailihas, piimatoodetes, teraviljas, sibulas, küüslaugus ja ka kapsas. Selle aine nappus võib viia paljude haigusteni, samuti üledoos. Viimasest annab märku suust erituv küüslaugulõhn. **Mis aine?**

30. **Mis filmiroll ühendab selliseid tunnustatud näitlejaid, nagu Philip Baker Hall, Anthony Hopkins, Frank Langella, John Cusack ja Kevin Spacey?** Hopkinsi, Langella ja Spacey puhul sisaldub nende rolli nimi ka filmi nimes. Hopkins ja Langella said tehtud töö eest kandideerida ka Oscarile. Ise on küsitav ennast mänginud 1968. aastal sketšisarjas „Rowan & Martin’s Laugh In“.

Tartu meistrivõistlused mälumängus – TÜMK - 30.11.2016

SPORT

31. 49-aastasest laskjast Fehaid Aldeehanist sai Rios esimene riigita sportlane olümpiamängude ajaloos, kes võitnud kuldmedali. Ta võitis kuldmedali kaevikraja paarismärgi laskmises. Aldeehani kodumaa koondist välja ei panna ei saanud, mis tõttu mees osales iseseisva olümpiasportlasena. Autasustamisel kõlas seega esmakordselt olümpiaajaloos mitte mõne riigi, vaid olümpiahümn. **Mis riigi sportlane mees tegelikult on?**

32. Pärast 1980. aastat ja Jon Ekeroldi sai Lõuna-Aafrika Vabariik tänavu endale ajaloo kolmanda motoringrajasõidu maailmameistri. Moto 3 klassis tuli maailmameistriks Bradi nimeline 21-aastane noormees, kes jäi ülitiheda konkurentsiga „võrride“ klassis 18 poodiumist eemale vaid neljal korral. Ühtlasi võitis ta elu esimesed 7 MM-etappi. Tema 18-aastane vennas Darryn kokkuvõttes 25. koha. **Mis on vendade ühine perekonnanimi?**

33. Eesti koondis võistles Rio de Janeiro suveolümpiamängudel 47 sportlasega, nende seas oli märgitud ka kaks varusportlast. Vehklemises pääses epeenaiskonna varunaine Kristina Kuusk poolfinaalis Hiina vastu rajale. **Kes jäi ainsana päris varusportlaseks ehk ei pääsenud Rios võistlema?** (Vihjeks sõudmine ja meeste paaris aeruline neljapaat.)

34. Tänavu lõppes pesapalli Põhja-Ameerika profiliiga MLB pikim tiitliootus. Finaalseerias 4:3 Cleveland Indiansi võitnud klubi pidi liiga kolmandat meistrisõrmust ootama tervelt 108 aastat. Asja teeb eriti valusaks see, et 1903. aastat praegust nime kandev klubi sai esimesed meistritiitlid robinal 1907-1908. Filmis „Tagasi tulevikku II“ (1989) lõppes klubil tiitliootus aastal 2015, kui võideti Miami Gatorsit (väljamõeldud klubi). Kodustaadioniks Wrigley Field. **Mis klubist on jutt?**

35. **Helilooja?**

EESTI

36. Üks Eesti ajakirjanduse suuremaid fopaasid juhtus 1994 aprillis, kui ETA praktikandid Rain Tolk ja Marek Kallin edastasid teate Kurt Cobaini surmast, mille nad lõpetasid lõiguga, mis sõnastas, et „ETA hinnangul oleks popmuusika tasemele tunduvalt kasulikumad olnud Haddaway, DJ BOBO, Pearu Pauluse, Axl Rose'i, Bryan Adamsi jt. enesetapud“. Sinna nimekirja sattus lisaks Pearu Paulusele veel üks eesti muusik ning viimased kaks kaebasid ETA kohtusse ning said tasuks vabanduse ja 25 000 krooni valuraha. **Kes oli see teine eesti muusik (1936–2010) selles huvitavas „nimekirjas“?** Vihjeks, et selle mehe sünnipärane nimi on Bronislaw Vjazhowsky.

37.

Pildil pole mitte kuukulgur, vaid Eestis välja arendatud pakirobot, mille nime kõlbaks anda küll ka kosmosesõidukile. Väikesed robotid on disainitud tegutsema kõnniteedel. Nad suudavad kanda kuni 10 kg raskuseid pakke ning liikuda kiirusega kuni kuus kilomeetrit tunnis. Pakiroboteid on katsetatud mitmel pool maailmas ning varsti (kui mitte juba ei ole) algab klientidele reaalse teenuste osutamine. Pakiroboteid tootva samanimelise firma juht on Allan Martinson. **Mis nime kannab see masin?**

38. Selle brändi lugu saab alguse 1982. aastal. Tegu on pereettevõttega, mis toodab ning müüb traditsioonilisel meetodil valmistatud ja väidetavalt ainult Eesti toorainest valmistatud lihatooteid, kuus umbes 30 tonni. Toorest liha ei pakuta, kuid sortimendis on 30 erinevat toodet sinkidest suitsu- ja keeduvorstideni ning verivorstidest viineriteni. Perekond Inno (ettevõttes tegutsevad isa Aivar, pojad Jan ja Sten ning minia Maiken) ettevõtte kauplused asuvad Tartus, Tallinnas ja Rakveres. Brändi on oma nime saanud Innode vanaisa lapsepõlvetalult. Nimeta bränd!
39. Kõik on kuulnud Jõhvi–Tartu–Valga maanteest ehk Eesti põhimaanteest nr 3, mis on osa Euroopa teest E264. Nimetatud maantee ei alga aga teips mitte Jõhvis, vaid Tallinna–Narva maantee 163. kilomeetril ... külas Jõhvi vallas. Tee pikkus on 219,3 km, sinna hulka jääb ka 3,5 km pikkune lõik Jõhvi linnas ja 10,8 km pikkune lõik Tartu linnas. Tee lõpeb Valga linna piiril Valga–Uulu maantee 2. kilomeetril. Ajalooliselt on selles külas asunud ka vasall-linnus ja mõis. **Nimeta see küla!**
40. **Sõnade autor?**

Tartu meistrivõistlused mälumängus – TÜMK - 30.11.2016

VASTUSED

1	Leuktra lahing	KS
2	Devon	KS
3	SKP (sisemajanduse kogutoodang, SKT, GDP)	TN
4	Reims	LN
5	USA asepresident	TN
6	Lewis Trondheim	KS
7	Jones (pildil Rashida, isa Quincy 79 Grammy nominatsiooniga)	KS
8	Rolling Stones	MS
9	„Alien“ („Tulnukas“)	TN
10	Jurassic Park	KS
11	Veiste-südamerohi	TN
12	Richat'i struktuur	SP
13	Tritikale	LN
14	karneool	SP
15	tihane	SP
16	Durandi liin	MS
17	Molenbeek	MS
18	Mohawk/Mohok. (Wiki väitel kasutatakse ka mõnikord mohikaan või iro (irokeeside järgi).	LN
19	Hallstatt	SP
20	Hot Butter, Gershon Kingsley (https://www.youtube.com/watch?v=YfdLh0MHqKw)	SP
21	Paulingi skaala	KS
22	Perikoop	LN
23	Doppleri efekt	MS
24	Gross	MS
25	Gmail	MS
26	Tosca	TN
27	Homburg	LN
28	Peplum	SP
29	Seleen	SP
30	Richard M. Nixon	MS
31	Kuveit	TN
32	Binder	MS
33	Sten-Erik Anderson	MS
34	Chicago Cubs	MS
35	Renee Eespere (https://www.youtube.com/watch?v=hocDt_0_SoI)	SP
36	Heldur Jõgioja	LN
37	Starship	TN
38	Matsimoka	SP
39	Edise	SP
40	Doris Kareva (https://www.youtube.com/watch?v=F8VwF5JVOSw)	SP

Küsimused: Tiit Naarits (TN), Lauri Naber (LN), Silja Paavle (SP), Kaarel Silmato (KS), Matis Song (MS)

TÄNAME TÄHELEPANU EEST!